

УДК 336.77:338.3

doi: 10.15330/apred.1.15.87-94

Михайлів Г.В.

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника”,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра менеджменту і маркетингу,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76018, Україна,
тел.: (0342)55-32-32,
e-mail: kmim@pnu.edu.ua

Анотація. В сучасних умовах інтенсивного розвитку національної економіки важливого значення набуває функціонування малого підприємництва, яке суттєво впливає на розвиток вітчизняної економіки. У статті розкрито економічну сутність малого підприємництва, обґрунтовані форми і методи мікрокредитування малого підприємства, а також розглянуто зарубіжний досвід фінансового забезпечення мікрокредитування.

Основною метою даної статті є обґрунтування рекомендацій щодо побудови системи фінансового забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу. Також здійснено аналіз фактичного стану становлення і функціонування малого та середнього бізнесу в Україні, форм і методів його фінансового забезпечення та визначено критерії і фактори, які впливають на розвиток малих підприємницьких структур.

Актуальність дослідження проблем, які піднімаються в даній статті, посилюється ще й тим, що повільність і суперечливість просування України шляхом ринкових реформ значною мірою зумовлені саме недооцінкою ролі та значенням малого та середнього бізнесу як структуро утворювального елемента ринкової економіки.

У процесі дослідження виявлено проблеми та визначено перспективи фінансової підтримки розвитку малого підприємництва на місцевому та регіональному рівнях. Обґрунтовано пропозиції щодо першочергових заходів ефективної фінансової підтримки та визначено головні перспективи фінансової підтримки розвитку малого і середнього бізнесу.

Ключові слова. фінансове забезпечення, кредитні відносини, мікrokредит, мікrokредитування, малий та середній бізнес, кредитні ризики, ефективність мікrokредитування, національна економіка.

Mykhailiv G.V.

FINANCIAL SUPPORT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Management and Marketing,
Shevchenko str., 82, Ivano-Frankivsk,
76018, Ukraine,
tel.: (0342)55-32-32,
e-mail: kmim@pnu.edu.ua

Abstract. In the current conditions of intensive development of the national economy, the functioning of small business is of great importance, which significantly influences the development of the domestic economy. The article deals with economic essence of small business, it justifies the forms and methods of microcredit of small enterprises and also considers the international experience of financial provision of microcredit.

The main purpose of this article is justification of the recommendations as for creation of system of financial provision of development of small and medium-sized businesses. The actual state of the development and functioning of small and medium business in Ukraine, forms and methods of financial provision is analyzed and the criteria and factors affecting the development of small enterprise structures are determined.

The actuality of the issues raised in this article is reinforced by the fact that the slowness and inconsistency of the movement of Ukraine towards market reforms is largely due to this underestimation of the role and importance of small and medium businesses as the structure forming element of the market economy. There are a number of adverse factors in Ukraine that make it difficult to financing of business activity.

In the research process the problems and outlined the prospects of financial support of small business development at local and regional levels are identified. The proposals of priority measures for effective financial support and the main perspectives of financial support for the development of small and medium-sized businesses are justified.

Keywords: financial providing, credit relations, microcredit, small and middle business, credit risks, efficiency of microcredit, national economics.

Вступ. В умовах ринкової економіки України важливого значення набуває проблема фінансового забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу, фінансові ресурси яких доволі обмежені. Одним із важливих джерел фінансування розвитку підприємництва є надання мікрокредитів вітчизняними банками та різного роду фондами і небанківськими фінансово-кредитними установами, а також іноземними банківськими інститутами і фондами.

Актуальність дослідження цих проблем посилюється ще й тим, що повільність і суперечливість просування України шляхом ринкових реформ значною мірою зумовлені саме недооцінкою ролі та значенням малого та середнього бізнесу як структуру утворювального елемента ринкової економіки.

Адже, ринкова економіка, яка базується на принципах ефективної конкуренції, забезпечує широкий набір фінансово-кредитних методів та інструментів задоволення потреб суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах. Але, як відомо, можливості малих та середніх підприємців залучати фінансові ресурси з ринкових джерел фінансування обмежені. Це пов'язано з такими специфічними рисами підприємницької діяльності, як підвищена схильність до ризику, відносно невеликі розміри капіталу та прибутків, потреба у незначних обсягах та коротких термінах залучення коштів.

Крім того, в Україні існує низка несприятливих обставин, що утруднює фінансування підприємницької діяльності: відсутність чітко сформульованої державної політики підтримки підприємництва; неоднозначність законодавства, що породжує невизначеність щодо законності надання кредитів підприємцям небанківськими структурами; несприятливий податковий режим щодо кредиторів та позичальників; нерозвиненість мікрокредитування і кредитної кооперації.

Постановка завдання. Метою даної статті є обґрунтування рекомендацій щодо побудови системи фінансового забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу, а також здійснити аналіз фактичного стану становлення і функціонування малого та середнього бізнесу в Україні, форм і методів його фінансового забезпечення та

визначити критерії і фактори, які впливають на розвиток малих підприємницьких структур.

Результати. Вивченням механізмів фінансового забезпечення мікрокредитування сфери малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки присвячено чимало праць учених-економістів, серед яких вагомими здобутками і напрацюваннями мають: Л. Барбакова, Я. Белінська, З. Варналій, С. Дрига, О. Масна, С. Реверчук, Н. Руцишин, Л. Тарангул та інші [1-7]

В публікаціях Л. Барбакової приділяється увага становленню та розвитку малих підприємницьких структур, проблематиці залученню фінансових засобів в малий і середній бізнес [1]. О. Масна акцентує увагу на запровадженні стабільного державного і недержавного мікрокредитування, і спираючись на зарубіжний досвід, а саме США, стверджує, що важливим є гарантування мікрокредитів підприємницьким структурам сфери малого і середнього бізнесу, що дасть значний поштовх до стійкого економічного їх зростання та розвитку регіонів [2].

З. Варналій, С. Дрига, Л. Тарангул стверджують, що динамічний розвиток малого підприємництва є одним із факторів соціально-економічного розвитку країни. Важливим чинником його розвитку є фінансово-кредитне забезпечення, а саме мікрокредитування. Адже, мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва значною мірою сприяє формуванню та ефективній реалізації його потенціалу як соціальної бази середнього класу держави [3-4].

Проте проблема фінансового забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу у вітчизняній літературі та публікаціях науковців недостатньо розроблена і висвітлена, особливо мікрокредитування малих підприємств, а також стан та джерела формування фінансових ресурсів для кредитування малого підприємництва.

В сучасних умовах інтенсивного розвитку національної економіки важливого значення набуває функціонування малого підприємництва, яке суттєво впливає на розвиток вітчизняної економіки, а для його стабільної діяльності необхідна ефективна державна підтримка та стає фінансове забезпечення. Перехід вітчизняної економіки від адміністративно-командної до ринкових відносин вносить значні корективи в розвиток національної господарської системи, зокрема значне місце відводиться малому підприємству як досить важливій і суттєвій рушійній силі розвитку економіки країни.

Малий та середній бізнес відіграє ряд важливих економічних і соціальних функцій, найважливішими з них є такі: малий та середній бізнес виробляє значну частку валового внутрішнього продукту і сприяє зайнятості населення; є засобом реалізації нових ідей, ініціативи і особистого матеріального благополуччя. Підприємства малого та середнього бізнесу з їхнім безпосереднім контактом зі споживачем мають можливість оперативно реагувати на потреби ринку і забезпечувати формування конкурентного середовища; розвиток малого та середнього бізнесу підвищує політичну стабільність, формує міцний середній клас суспільства [1].

Проаналізувавши світовий досвід у сфері малого підприємництва можна зробити наступні висновки, що США, Німеччина, Австрія, Великобританія та інші країни з розвинутими ринковими відносинами мають вагомими позиції щодо вирішення проблеми фінансового забезпечення мікрокредитування підприємств малого і середнього бізнесу. Особливої уваги заслуговує американський досвід щодо організації роботи з фінансування стартових малих підприємств, адже саме на стадії становлення нового підприємства питання фінансування є найактуальнішими. Суттєво також зазначити, що у США урядом розробляється ціла низка програм підтримки та сприяння розвитку сфери малого і середнього бізнесу. Це програми для фінансування сезонних та короткотермінових потреб малого бізнесу; довгострокового фінансування зі сталою

процентною ставкою для придбання нерухомості та обладнання з метою розширення і модернізації виробничих процесів; фінансування випуску конкурентоспроможної продукції та продукції на експорт, а також розвиток виробництва, яке знижує імпорتنі поставки; програми стимулювання розвитку слаборозвинутих сільських і внутріміських територіальних громад за рахунок мікрокредитів та технічної допомоги [2] Для Великобританії політика стимулювання малого і середнього бізнесу є альтернативою оздоровлення економіки, особливо у кризові періоди. Крім цього, варто відзначити, що малі підприємства тісно співпрацюють з крупними підприємствами як у сфері виробництва, так і у сфері наукових досліджень, що дає взаємну вигоду малим і великим підприємствам. Протягом останніх років в Австрії та Німеччині система мікрокредитування малих підприємницьких структур переорієнтована на розвиток науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт з метою посилення конкурентоспроможності промисловості на світовому ринку [2].

На сучасному етапі становлення, розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу однією із найголовніших проблем діяльності більшої частини суб'єктів малого підприємництва є проблема пошуку та отримання фінансових ресурсів, так необхідних для авансування процесу господарювання та розвитку виробництва.

Саме на початковому етапі діяльності, коли доступ до банківських ресурсів утруднений, особливо необхідним є мікрокредитування. Користування мікрокредитом, окрім фінансової підтримки, надає підприємцю навички бізнес-планування, оцінки ризиків, напрацювання позитивної історії, що підвищує його привабливість як банківського клієнта. Розглянувши проблему фінансового забезпечення підприємств малого та середнього бізнесу, визначено основні форми та методи їх мікрокредитування, головними з них є державне і недержавне кредитування та гарантування кредитів (рис. 1). [3]

Саме на початковому етапі діяльності, коли доступ до банківських ресурсів утруднений, особливо необхідним є мікрокредитування. Користування мікрокредитом, окрім фінансової підтримки, надає підприємцю навички бізнес-планування, оцінки ризиків, напрацювання позитивної історії, що підвищує його привабливість як банківського клієнта. Розглянувши проблему фінансового забезпечення підприємств малого та середнього бізнесу, визначено основні форми та методи їх мікрокредитування, головними з них є державне і недержавне кредитування та гарантування кредитів (рис. 1). [3]

Рис. 1. Форми фінансово-кредитної підтримки мікрокредитування малого підприємництва і практичні методи їх застосування

Fig. 1. Forms of financial-credit support for micro-crediting of small business and practical methods of their application

Основними видами формування фінансових ресурсів для фінансування малого та середнього бізнесу – є зовнішнє та внутрішнє (рис. 2). Зовнішні форми фінансування малого та середнього бізнесу – це кошти банківських та небанківських фінансових установ. Внутрішніми джерелами фінансування є власні кошти підприємства. [4]

На практиці основна частина вітчизняних малих підприємств для розвитку і функціонування використовують в основному власні кошти. Проте повністю задовольнити потреби у фінансуванні діючого виробництва та його ефективний розвиток лише за рахунок власних фінансових ресурсів малі підприємства не в змозі. Для їх постійного розвитку потрібні значні фінансові ресурси, які наповнюються за рахунок залучених коштів.

Державна підтримка має полягати, насамперед, у створенні сприятливих умов для розвитку підприємницьких структур в Україні. Водночас логіка розвитку ринкових відносин та закономірності становлення бізнесу вимагають комплексного підходу до надання фінансово-кредитної підтримки підприємництва на основі поєднання різних форм. Кожна з форм фінансово-кредитної підтримки має бути покликана поліпшити фінансовий стан підприємця на тому або іншому етапі розвитку його діяльності та для певного її напрямку [5].

Найбільш складним фінансовим етапом є період становлення бізнесу, коли ризики особливо високі, а фінансування – обмежене. Найдоцільніше на цьому етапі є надання консультацій з бізнес-планування та організації, проведення тренінгів, забезпечення пільгової оренди.

Рис. 2. Види формування фінансових ресурсів для фінансування малого і середнього бізнесу

Fig. 2. Types of formation of financial resources for financing small and medium-sized businesses

Надання державою консультацій у сфері бізнес-планування, управління та організації підприємства, щодо залучення інвестицій передбачає допомогу кваліфікованих спеціалістів щодо бухгалтерського та юридичного обслуговування на постійній основі або за разовим звертанням на платній основі, або безкоштовно за рахунок коштів муніципальної або регіональної програм підтримки. Отримання кваліфікованої допомоги та управлінських інструментів дає змогу малим підприємствам підвищити якість управління, спрощує процес прийняття рішень та підвищує їх ефективність, надає можливість економії коштів на зарплаті спеціалістам, на транспортних витратах і витратах на встановлення спеціального програмного забезпечення. [6]

Стимулювати процес розвитку малого бізнесу допомагає проведення тренінгів для підприємців-початківців за рахунок місцевих бюджетів. У результаті такого

тренінгу підприємець отримує знання і навички, необхідні для успішного початку та розширення своєї справи, розвитку підприємницьких здібностей, зокрема вміння шукати та втілювати підприємницькі ідеї. До позитивних фінансових результатів таких тренінгів можна долучити зниження ризиків початкових інвестицій в бізнес, можливість отримати гранд на розвиток своєї справи. Вагому фінансову підтримку через зниження видатків надає пільгова оренда офісних приміщень в бізнес-інкубаторах. Такий вид послуг надається на термін до 3-х років підприємцям, що зареєструвалися протягом поточного року.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане можна зробити наступний висновок щодо ефективного фінансового забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу, а саме:

- створювати в Україні окремі неприбуткові мікрофінансові установи, які б були наділені правами кредитування підприємств малого і середнього бізнесу;
- створювати в банківських установах відповідні структурні підрозділи або невеликі сектори, які б займались лише вивченням попиту на мікрокредити та вивчали б історію діяльності малих підприємств;
- запроваджувати систему гарантування мікрокредитів з боку місцевої влади або ж різного роду фондів;
- сприяти більш ефективному кредитуванню малих підприємницьких структур, які експортують продукцію або ж випускають таку, яка зменшує обсяги імпорту;
- розробити загальнодержавні та регіональні програми щодо мікрокредитування малого і середнього бізнесу небанківською системою (кредитними спілками, страховими та лізинговими компаніями тощо);
- розширити систему підготовки та підвищення кваліфікації підприємців, особливо в питаннях мікрокредитування малих підприємств.

1. Барбакова Л.В. Фінансові інструменти і проблеми залучення фінансових засобів в малий і середній бізнес. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. №4. С. 102–110.
2. Масна О. І. Особливості мікрокредитування малого бізнесу в США. *Наукові записки : наук.-техн. зб.* Львів : Українська академія друкарства. 2007. Вип. 2 (12). С. 112–118.
3. Варналій З.С., Дрига С.Г., Тарангул Л.Л. Мікрокредитування малого підприємництва. Ірпінь : НУДПСУ, 2008. 144 с.
4. Руцишин Н.М. Перспективи розвитку банківського кредитування малого і середнього бізнесу // *Економіка, планування і управління галузі : Збірник науково-технічних праць*. Національний лісотехнічний університет України. 2008. Вип. 18.3. С. 271–274.
5. Дрига С. Презумпція державного управління малою економікою як передумова її прогнозованого розвитку. Український фонд підтримки підприємництва. URL : http://ufpp.kiev.ua/?type=main_inform&mode=states (дата звернення: 10.09.2019).
6. Белінська Я.В. Щодо забезпечення адекватних ринковим умовам форм фінансово-кредитної підтримки підприємництва. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії*. 2010. Вип.І. С. 23-28.
7. Мазур І.М. Організаційно-економічний механізм забезпечення енергетичної безпеки національної економіки: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2014.648 с.
8. Тимошенко Н.Ю., Меньших Н.В. Проблеми розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності в Україні. *Інвестиції: теорія і практика*. № 12. 2015. С. 35-38.
9. Дергалюк В.Г. Напрями удосконалення державної політики розвитку інтелектуального бізнесу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 20. 2015. С.56-60.
10. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. К.: Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, 2014. URL: <http://www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc> (дата звернення: 10.09.2019).

References

1. Barbacova, L. V. "Financial instruments and attracting funds to small and medium businesses." *Economics and management engineering industry: problems of theory and practice*, no. 4, 2008, pp. 102-110.

2. Masna, O. I. "Features of microlending to small businesses in the U.S." *Scientific notes : science.-tech. collection*, vol. 2 (12), 2007, pp.112-118.
3. Z. S. Varnaly of Microcrediting of small business / Z. S. Varnaly, Kicking S. G., L. L. Tarangul – RPG : NADPS, 2008. – 144 p.
4. Ruschishin N. M. Prospects of development of Bank crediting of small and medium business / Economics, planning and management in industry : Collection of scientific literature. National forestry University of Ukraine. – 2008, vol. 18.3. – S. 271-274.
5. Dryha, S. "Presumption of state control of small economies as a prerequisite of its forecasted evolution." Ukrainian entrepreneurship support Fund, ufpp.kiev.ua/?type=main_inform&mode=states. Accessed 10 Sept 2019.
6. Belinska, Ya. V. "Asfor ensurance of adequate market conditions, financial and credit support of entrepreneurship." *Scientific Bulletin of Bukovyna State Finance Academy*, vol.I, 2010, pp. 23-28.
7. Mazur, I.M. *Organizational and economic mechanism of ensuring energy security of national economy*, NAIR, 2014.
8. Tymoshenko, N.Yu., and V.I. Menshykh. "Problems of innovation and investment in Ukraine", *Investytsii: teoriia i praktyka*, vol. 12., 2015,pp. 35-38.
9. Derhaliuk, V.H. "Directions improve public policy development of intellectual business in Ukraine." *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 20, 2015, pp. 56-60.
10. *Analytical report on the status and prospects of development of small and medium business in Ukraine*, 2014. State Service of Ukraine for Regulatory Policy and Entrepreneurship Development, www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc. Accessed 10 Sept 2019.